

Som som præposition?

En reklassificering af *som* og heraf afledte konsekvenser
for Dansk Sprognævns sproglige rådgivning og
normering

Michael Nguyen & Anna Sofie Hartling

Abstract

In this paper, we deal with the word class of the Danish comparative word *som* 'as, like'. In contrast to most previous work, we propose that *som* should be analyzed as a preposition rather than as a subordinating conjunction. We first present the definitions of prepositions and subordinating conjunctions that we subscribe to. Subsequently, we point out that *som* is plausibly a preposition because it may substitute prepositions without any significant change of meaning. We then formulate five syntactic tests which support the idea that *som* is a preposition rather than a subordinating conjunction. If this analysis is correct, it has consequences for the prescriptive work with which Dansk Sprognævn (the Danish Language Council) is engaged.

Nøgleord

som, præposition, konjunktion, ordklasser, sproglig rådgivning og normering

1. Indledning

Denne artikel handler om ordet *som* og dets ordklassetilørsforhold. *Som* kan have flere forskellige betydninger og funktioner og kan forekomme i flere forskellige sammenhænge (se fx *Den Danske Ordbog*, Aa. Hansen 1967: 401-410 og Mikkelsen 1975 [1911]: 542-545). De tilfælde der er relevante i denne artikel, er dem hvor *som* bruges om sammenligning, identitet o.l. Vi vil kalde dette *som* for 'det sammenlignende *som*'.

I (1)-(3) forekommer det sammenlignende *som* med hhv. et kopulaverbum, et intransitivt verbum og et transitivt verbum (*som* er fremhævet i alle eksempler i artiklen):¹

(1)	Ole er lige så høj som	}	a. [_S Peter er].
b. [_{NP} et palmetræ].
c. [_{PP} i 2019].
d. [_{AdvP} sidst].
e. [_{AdjP} smuk].
(2)	Ole arbejder som	}	a. [_S Peter gør].
b. [_{NP} professor].
c. [_{PP} i 1600-tallet].
d. [_{AdvP} sidst].
(3)	De betragtede det som	}	a. [_S at Peter havde udstået sin straf].
b. [_{NP} en katastrofe].
c. [_{InfK} at være på ferie].
d. [_{AdjP} genialt].

Vi vil argumentere for at *som* er en præposition når det indleder en sætning eller en NP, som i a- og b-eksemplerne i (1)-(3).² Det er netop en generelt veletableret antagelse at præpositioner indleder den slags konstituer (foruden InfK'er, som i (3)c; se afsnit 4.1). Hvis *som* i a- og b-eksemplerne er en præposition, mener vi at der er god ræson i at antage at *som* også er en præposition når det indleder AdjP'er, AdvP'er og PP'er. Om dette rent faktisk er tilfældet, bør dog naturligvis undersøges selvstændigt.

Resten af artiklen er opbygget således: I afsnit 2 giver vi et litteraturoverblik og definerer præpositions- og konjunktionsordklassen; i afsnit 3 viser vi at *som* kan erstatte præpositioner, og at det derfor umiddelbart er sandsynligt at *som* er en præposition; i afsnit 4 fremlægger vi fem syntaktiske tests der skal understøtte at *som* kan analyseres som en

1 I denne artikel bruger vi følgende forkortelser: S (ledsætning), NP (nominalsyntaxme), PP (præpositionsforbindelse/-syntaxme), AdvP (adverbialsyntaxme), AdjP (adjektivsyntaxme), InfK (*at*-infinitivkonstruktion).

2 Som det fremgår af repræsentationerne i (1)-(3), er *som* ikke en del af den efterfølgende konstituent (der er omgivet af kantede parenteser). Når vi i det følgende angiver at ”*som* indleder X”, er der tale om en opfattelse af at *som* befinder sig udenfor disse efterfølgende konstituer.

præposition; i afsnit 5 diskuterer vi nogle mulige konsekvenser af vores analyse for Dansk Sprognævns sproglige rådgivning og normering.

2. Tidligere litteratur og definitioner

Ordet *som* klassificeres i langt de fleste grammatiske beskrivelser som en konjunktion – uanset om det bruges sammenlignende eller relativt (Diderichsen 1976 [1946]: 71, Aa. Hansen 1967: 163, 374-375, 436 ff., E. Hansen & Heltoft 2019 [2011]: 916, 1521-1522, 1533-1537, Heltoft 1986: 119, Mikkelsen 1975 [1911]: 141, 472, Nyvad 2016, Rehling 1965: 94, Therkelsen 1999, Togeby 2003, Vikner 1991). Ganske få har derimod diskuteret om det sammenlignende *som* har præpositionelle egenskaber, og endnu færre har klassificeret det som en præposition (Aa. Hansen 1967: 300, Mikkelsen 1975 [1911]: 128-129, 132, 138, Petersen 2009 og Schack 2013: slutnote 9; se også Wiwel 1901: 228).³ Vi følger i dette mindretals spor og foreslår at det sammenlignende *som* kan analyseres som en præposition.

I Nguyen & Hartling (2022) plæderede vi for at ordene *efter, før, inden, indtil* og *siden* er præpositioner, uanset om de indleder sætninger eller andre konstituenttyper. Dette er befordrende ud fra et ordklasseøkonomisk perspektiv: Én og samme ordform tilhører én og kun én ordklasse (se baggrunden for sådanne tanker i Brøndal 1928, Diderichsen 1976 [1946]: 22-24 og i referencerne i Nguyen & Hartling 2022).⁴ Men en anden brug af den samme ordform kan vise at ordformen har egenskaber der gør at den bør placeres i en anden ordklasse. Dette mener vi er tilfældet for *som*; det sammenlignende *som* har klart præpositionelle egenskaber. I denne artikel foreslår vi altså at det sammenlignende *som* er en præposition, samtidig med at vi for nærværende følger traditionen og betragter det relative *som* som en konjunktion. (Vi har ingen evidens for at det relative *som* skulle være en præposition).

Det er værd at bemærke at man også har diskuteret hvilke(n) ordklasse(r) det engelske *as* og det tyske *als* tilhører – begge ord kan siges at være pen-

3 Aa. Hansen (1967) og Mikkelsen (1975 [1911]) indtager en mellemposition: Begge siger at *som* er en konjunktion, samtidig med at de peger på at *som* kan opføre sig som en præposition (se afsnit 4.2).

4 Det forhold at *som* betegner dobbeltimplikation i både relativsætninger og sammenligningskontekster, gør det imidlertid nærliggende at overveje om *som* kan tilskrives én og kun én ordklasse: ”*Som* betegner dobbelt Implikation, dvs. det Forhold, at den samme Størrelse optræder i Forhold til to Verber ...: *Som man redex, saa ligger man | Han æder som en Tærsker | Den Mand, som var her i Gaar.*”

(Diderichsen 1976 [1946]: 71-72)

danter til det sammenlignende *som*. Fx Quirk et al. (1985: 337, 661-662, 698-699, 1104-1106) opfatter ordet *as* som både konjunktion og præposition, alt efter hvilken slags konstituent det indleder, hvorimod Emonds (1985: 264-279; se også 248 ff.) analyserer det som en præposition alene. I litteraturen om tysk finder man både analyser af *als* som præposition og som konjunktion (både underordnende og ikke-underordnende) (se Holsting 2011 for et overblik). En vigtig indvending mod analysen af *als* som præposition er at det ikke styrer en kasus, som præpositioner ellers gør på tysk. Men Waterman (1972) peger på at *als* faktisk kan styre dativ og følgelig kan klassificeres som præposition. I betragtning af at andre lingvister har analyseret *as* og *als* som præpositioner, mener vi ikke at det er særlig kontroversielt at foreslå at det sammenlignende *som* på dansk er en præposition.

2.1. Præpositioner

Vi følger Allan et al. (1995: 376), Becker-Christensen (2010: 226), Dahl (1884: 172), Aa. Hansen (1967: 356-363) og Mikkelsen (1975 [1911]: 128-129, 132) og antager (som Nguyen & Hartling 2022) at en præposition kan have en lang række konstituenttyper som styrelse. Se eksemplerne nedenfor, hvor det vel er ukontroversielt at antage at *fra* er en præposition:

- (4) Frank Sinatra kan efterhånden ikke løbe fra, [_S at han er blevet 75 år].
- (5) Mick Jagers fravær er ikke det eneste, som adskiller The X-Pensive Winos fra [_{InfK} at være en slags Rolling Stones].
- (6) Fra [_{NP} næste sommer] kan man opleve, hvad der sker, når
- (7) Fra [_{PP} på mandag] bliver det nemlig muligt at anmelde tyverier pr. telefon.
- (8) Vores sanger fra [_{AdvP} dengang] er dog ikke med i det nuværende orkester.
- (9) Valnøddesnapsen skifter farve tre gange fra [_{AdjP} grøn] til [_{AdjP} sort] for at slutte som gyldenbrun.

(KorpusDK)

Denne antagelse medfører altså at det i hvert fald er principielt muligt at de konstituerer der følger efter *som* i (1)-(3), er præpositionsstyrelser. Bowers (1993: 596) afviser at det engelske *as* er en præposition fordi det kan efterfølges af en AdjP – præpositioner selekterer generelt ikke AdjP'er. Eide og Åfarli (1999: 161) følger Bowers og afviser således at det norske *som* er en præposition fordi det kan efterfølges af en AdjP. Men hvis *fra* er en præposition i (9), viser eksemplet at en AdjP i princippet godt kan være styrelse til en præposition.⁵ Man kan altså ikke kategorisk afvise at *som* er en præposition i (1)e og (3)c, hvor det efterfølges af en AdjP.

Vi antager desuden at en præposition som minimum skal kunne selektere en NP som sin styrelse. Dette ser heller ikke ud til at være særlig kontroversielt. Her følger vi i hvert fald Becker-Christensen (2010: 227) (fremhævnningen er vores):

”Fraser som *ind i huset*, *inde i huset* og *omme bag huset* er adverbiumfraser med adverbierne *ind*, *inde* og *omme* som kerne, og ikke præpositionsfraser. Det samme gælder *bag ved huset*, hvorimod *bag huset* er en præpositionsfrase. **Forudsætningen for denne analyse er, at præpositioner er ord, der kan have en nominalfrase som komplement** (det hedder fx ikke **ind huset*),”

Hvordan man end analyserer fraser som *ind/inde i huset*, tyder det altså på at NP'en som styrelse har forrang i den forstand at en præposition som minimum skal kunne have en NP som styrelse. For både Becker-Christensen og os er dette et kriterium for hvad der gælder som præposition.

2.2. Konjunktioner

Selvom der i den danske forskningstradition er bred enighed om at *som* er en konjunktion, er der divergerende opfattelser af hvad konjunktioner er, og hvilke typer der findes. Vi fokuserer her på underordnende konjunktioner. Hos Mikkelsen (1975 [1911]: 476) ”forbinder [underordnende konjunktioner] ... en bisætning med en sætning, der er den overordnet ...”, og hos Diderichsen (1976 [1946]: 183-184) indleder indordnende [=

5 Det er muligt at der er tale om ellipse i (9) – at *grøn* og *sort* i virkeligheden er NP'er (*grøn farve* og *sort farve*). I det hele taget er vi dog skeptiske overfor ideen om ellipse, se mere i afsnit 2.2.

underordnende] konjunktioner ledsætninger (se også Jørgensen 1990: 287).⁶ I nyere tid har man ligeledes betragtet underordnende konjunktioner som ord der indleder ledsætninger, se Jacobsen & Skyum-Nielsen (1996: 176), E. Hansen & Heltoft (2019 [2011]: 209) og Christensen & Christensen (2019 [2005]: 170). Vi følger i disse lingvisters spor og betragter dette forhold som et definerende træk ved underordnende konjunktioner – på linje med Becker-Christensen (2010: 63):

”De [= *konjunktionerne*] er dels sideordnende konjunktioner som *og*, *eller* og *men*, dels underordnende konjunktioner som *fx at*, *fordi*, *hvis* og *når*. De sidste indleder ledsætninger.”

Som vi imidlertid har set i (1)-(3), kan *som* indlede andre konstituenttyper end ledsætninger. Dette rejser nu et vigtigt spørgsmål: Hvorfor betragtes *som* som en underordnende konjunktion i tilfælde hvor det ikke indleder en ledsætning? Det ser ud til at (noget af) svaret ligger i at man antager (og har antaget) at konstituenten efter *som* er en ledsætning som er undergået delvis ellipse: Man ser kun det der er tilovers efter ellipsen, og man kan indsætte de ord der angiveligt ’mangler’. Se denne tankegang i ældre tid hos Mikkelsen (1975 [1911]: 137-138):

”I sætninger, der indledes med visse af de underordnende bindeord, underforstås eller udelades ofte omsagnet, enten alene eller i forbindelse med et eller flere andre ord, f. eks. ... *Vi holdt af hinanden som brødre (holder af hinanden). Han blev ikke den gang mødt med jubel som (han var blevet mødt med jubel) så mange gange før. ... Dette (er ham en let sag) som alt andet er ham en let sag. ... Konen er som (om hun var) besat. Han lader som (om det var) ingenting. Du raser ligesom et vildt dyr (raser). – Han kom før jeg (kom). ... Således går det til, at nogle af de underordnende bindeord kan forbinde ét eller flere ord, der ikke indeholder noget omsagn, med den øvrige tale.”⁷*

6 Ifølge Diderichsen (1976 [1946]: 71, 184-185) kan konjunktioner være særordnende (= sideordnende), samordnende og indordnende (= underordnende). Konjunktionernes materiale kan være (i) ægte konjunktioner (*og*, *men*, *samt*, *at* og *som*) og (ii) præpositioner der fungerer som konjunktioner (*fx om*, *til*, *fra* og *uden*) og (iii) adverbier der fungerer som konjunktioner (*fx da*, *blot*, *så* og *når*).

7 Bemærk eksemplet *Dette (er ham en let sag) som alt andet er ham en let sag*. Den postulerede ellipse kan altså også finde sted udenfor den konstituent som *som* indleder – i modsætning til de prototypiske tilfælde.

Samme eller lignende tanker finder man hos Diderichsen (1976 [1946]: 200) og Aa. Hansen (1967: 337-338) – og i nyere tid hos Becker-Christensen (2010: 217) og Jacobsen & Jørgensen (2013 [1988]: 123-124). Her er et citat fra sidstnævnte (om konstruktioner som *Han er lige så stor som jeg/mig*):

”I sammenligningsudtryk med *end* og *som* er det normalt det sikreste at følge hovedreglen [dvs. at pronominet står i nominativ når det er subjekt, men i oblik i alle andre tilfælde]. Men før man kan gøre det, er man nødt til at skrive udtrykkene med *end* eller *som* om så de bliver til fuldstændige sætninger. Når man har gjort det, kan man se om det pronomen der står efter *end* eller *som*, er subjekt eller ikke-subjekt, og afgøre om det skal stå i nominativ eller i akkusativ.”

(Jacobsen & Jørgensen 2013 [1988]: 123-124)

Denne analyse – at det sammenlignende *som* skulle være en underordnende konjunktion – stiller vi overfor præpositionsanalysen. Bemærk i øvrigt at ellipseanalysen grundlæggende har det problem at ellipseprocesser i princippet er grænseløse, forstået på den måde at de kan forekomme hvor som helst hvis ikke der er meget klare kriterier for hvornår der er ellipse (se også E. Hansen 1983: slutnote 5). Hvis der ikke er sådanne klare kriterier, kan det medføre at det er svært at vide om konstituenten der følger efter *som* i fx *Modellen er lige så smuk som jeg* er en NP eller del af en delvist elideret ledsætning. Et andet problem ved ellipseanalysen er at det ikke altid er muligt at indsætte de manglende ord og rekonstruere den angiveligt ueliderede kilde, bl.a. når *som* efterfølges af et pronomen i oblik form (*Modellen er lige så smuk som mig*), og derfor kan det være svært at fastholde at der skulle være tale om ellipse (se også fx E. Hansen & Heltoft 2019 [2011]: 442-443). Men selv hvis ellipseanalysen godtages, udelukker den ikke nødvendigvis præpositionsanalysen: Man kan fint forestille sig at *som* som præposition har en sætning som styrelse, og at denne sætning er undergået delvis ellipse. Denne pointe er, så vi vidt ved, ikke bemærket i tidligere litteratur, og vi ser i øvrigt bort fra den i resten af artiklen.

3. *Som's* alturnerbarhed med præpositioner

I dette afsnit vil vi pege på et simpelt forhold der gør præpositionsanalysen af det sammenlignende *som* plausibel: *Som* kan erstatte præpositioner

uden at betydningen ændres væsentligt (se samme pointe for tysk i Erben 1972: 201). Allerede Wiwel (1901: 228) var opmærksom på dette forhold og pegede på muligheden for at regne *som* som præposition på baggrund heraf (se også Aa. Hansen 1967: 161, 374-375, Becker-Christensen 2010: 38 og Mikkelsen 1975 [1911]: 46, 53):

”Når vi nu tænker på forbindelser som f. eks. «jeg anser ham *for* min bedste ven; de har ham *til* nar; vi fik lidt *i* tilgift», og at man her kan bruge *som* i stedet for *for*, *til*, *i*, – fremdeles: «**som** straf (regel) = *til* straf, *i* reglen, – er det da ikke overdrivelse at regne *som* til en anden ordklasse end de tre andre ord, bare fordi man efter *som* kan have subjektform?»

Vi udbygger her Wiwels pointe. Der er robust empiri for at *som* kan erstatte præpositioner – så robust at denne alternation kan ses under grammatikanvisningerne i de relevante opslag i Den Danske Ordbog (DDO). Der er altså ikke tale om marginale tilfælde – tværtimod; *som* kan bl.a. erstatte præpositioner i prædikative konstruktioner. Her følger et udpluk af opslagsordene og af de relevante grammatikanvisninger.

- Verbet *regne* kan kombineres både med præpositionen *blandt* og med *som*: ”NOGEN regner NOGEN/NOGET blandt/som/.. noget”.
- Verbet *udråbe* kan kombineres både med præpositionen *til* og med *som*: ”NOGEN udråber NOGEN/NOGET (til/som NOGEN/NOGET)”.
- Forbindelsen *tage form* kan kombineres både med præpositionen *af* og med *som*: ”NOGET tager form af/som NOGET”.
- Substantivet *værn* kan kombineres både med præpositionen *til* og med *som*: ”som/til værn mod NOGET/NOGEN”.
- Substantivet *status* kan kombineres både med præpositionen *af* og med *som*: ”(have) status som/af NOGEN/NOGET”.

Der er altså stærk evidens for at *som* kan erstatte præpositioner. *Som* kan ikke kun erstatte præpositioner syntaktisk, men også semantisk, dvs. at *som* har en betydning der er identisk eller nærsynonym med den præposition det kan erstatte. Hvis *som* har den samme eller næsten den samme betydning (og de samme syntaktiske forbindelsesmuligheder) som præpositioner, så ligger det ligefor at analysere det som en præposition.

4. Syntaktiske tests

Vi vil bruge følgende fem tests til at argumentere for at det sammenlignende *som* bedre analyseres som præposition end som underordnende konjunktion:

- (I) *At*-infinitivkonstruktion (InfK) som efterfølgende konstituent
- (II) Præpositionsstranding
- (III) Frontstilling i indirekte spørgesætninger og relativsætninger
- (IV) Sideordning med ”delt” præpositionsstyrelse
- (V) Substitution af den efterfølgende konstituent

Test (II) er blevet anvendt (eller diskuteret) i tidligere litteratur, men vi har udbygget den med mere empiri (se særligt (19)). Test (V) er også anvendt i Nguyen & Hartling (2022), men på andre ledsætningsinitiale elementer. De resterende tre tests har vi selv opstillet i forbindelse med denne artikel. Vi gennemgår nu testene en for en.

4.1. *At*-infinitivkonstruktion (InfK) som efterfølgende konstituent

I dansk kan en underordnende konjunktion ikke indlede en *at*-infinitivkonstruktion (InfK), men kun ledsætninger.⁸ Nogle præpositioner kan indlede begge dele (og evt. mere til, se (4)-(9)):

- (10) Han holdt en fest uden mundbind $\left\{ \begin{array}{l} [{}_s \text{ da han blev premierminister}]. \\ *[_{\text{InfK}} \text{ da at blive premierminister}]. \end{array} \right.$

- (11) Han snakkede om $\left\{ \begin{array}{l} [{}_s \text{ at han ville blive premierminister en dag}]. \\ [{}_{\text{InfK}} \text{ at ville blive premierminister en dag}]. \end{array} \right.$

Som kan godt indlede InfK'er (foruden ledsætninger):

8 Vi er klar over at InfK'er kan kaldes (eller analyseres som) 'infinite ledsætninger', men det har ikke nogen betydning for vores analyse. Det er mest præcist at kalde de konstruktioner vi analyserer, for *at*-infinitivkonstruktioner (InfK'er). Termen 'infinite ledsætninger' kan nemlig også dække over andre infinite konstruktioner, se Kristensen (2015) og Vikner & Ehlers (2017).

- (12) Intet er så trist **som** at spise alene.
 (<https://www.folkekirken.dk/aarets-hoejtider/paaske/faellesskab/intet-er-sa-trist-som-at-spise-alene>)

Både *som* og præpositioner kan altså indlede InfK'er, i modsætning til konjunktioner, jf. (10). Derfor er det mere oplagt at analysere *som* som en præposition end som en konjunktion.

Man kan forsøge at redde konjunktionsanalysen ved at sige at der er foregået ellipse i eksempler som (12). For at nå frem til den ueliderede kilde skal man ikke blot indsætte de 'manglende' ord, men også sørge for at der er et finit verbum (fx *Intet er så trist som at man skal spise alene* eller *Intet er så trist som at man spiser alene*). I stedet for at inkludere sig på sådanne spekulative og komplicerede krumspring er det mere enkelt at betragte *som* som en præposition der har en InfK som styrelse.

4.2. *Præpositionsstranding*

Præpositionsstranding er en konstruktion hvor en præposition står adskilt fra sin styrelse; præpositionen siges at 'strande' eller at være 'strandet'. Præpositionsstranding forekommer bl.a. i almindelige deklarativsætninger og i relativsætninger, fx *Peter har jeg fået den af* og *Pigen som jeg har fået den af, er rejst* (eksemplerne er fra Herslund 1984: 49-50; se også Nguyen 2021).

Som kan også strande, både når det indleder en NP (Jørgensen 1990: 300-301, Petersen 2009: 283, Schack 2013: slutnote 9), se (13)-(18), og når det indleder en sætning, se (19)b:

- (13) Men som hyret chef er han færdig. Det er prisen for at være forretningslivets indlysende 1986-repræsentant i kredsen af nytårstorsk-kandidater. Hvilket han hermed nomineres **som**.
- (14) Og det var de forklædt **som**, da B.T. satte dem i stævne
- (15) ... begreber til at beskrive og begribe en virkelighed der er mere kompliceret end det umiddelbart ser ud **som**.
- (16) ... men et kys var det nu alligevel ment **som**.
- (17) Dels var Ortega ikke den helt, han gerne selv så sig udlagt **som**.
 (KorpusDK)

- (18) Taler man om 'hovedsætning', fremhæver man sætningens karakter af udtryk for den type sproghandling den kan realiseres **som**, når den bliver ytret.

(Hansen & Heltoft 2019 [2011]: 321)

- (19) a. Han forstod det **som** at hun havde løjet.
 b. At hun havde løjet, forstod han det **som**.

Så vidt vi ved, er der derimod ingen prototypiske eller ukontroversielle konjunktioner (underordnende og sideordnende) der kan strande, hverken i dansk eller andre sprog (Abels 2003: 116-121, Ross 1967: 158 ff.), se fx:

- (20) Han har sagt at hun skulle besøge ham.

- (21) *Hun skulle besøge ham, har han sagt at.

Dette taler for at det sammenlignende *som* ikke er en konjunktion – heller ikke i eksempler som (19)a og (19)b, på trods af at det her indleder en ledsætning. Det er mere ligetil at analysere det sammenlignende *som* som en præposition.

Interessant nok bemærker både Mikkelsen og Aa. Hansen at *som* kan strande, og at *som* dermed har denne egenskab tilfælles med præpositioner. Mikkelsen (1975 [1911]: 138) skriver: "I lighed med et forholdsordsled ... kan et bindeordsled en sjælden gang være opløst[]". Og Aa. Hansen (1967: 300) skriver (vores fremhævninger): "Når disse ord optræder som fællesled i to sætninger tager de **efterstillet præposition: har Du ikke hørt hvad Trommen gaar om over hele Landet Lignende forhold** kan træffes (i daglig tale) ved (**lige**)**som** ...". De nævner bl.a. disse eksempler:

- (22) – Han er ikke den fudentast, man har fremstillet ham **som**.

(Mikkelsen 1975 [1911]: 138)

- (23) **Som** hvem skal han optræde? : hvem skal han optræde **som**?

(Aa. Hansen 1967: 300)

Hverken Mikkelsen eller Aa. Hansen tager dog skridtet fuldt ud. De nøjes med at sige at *som* i disse tilfælde ligner en præposition eller bruges som

sådan. Men hvis noget ligner en præposition, så **er** det måske en præposition – slet og ret.

4.3. Frontstilling i indirekte spørgesætninger og relativsætninger

Denne test handler om hvilke konstituentter der kan stå forrest i indirekte spørgesætninger og relativsætninger (se også E. Hansen & Heltoft 2019 [2011]: 1522). Det kan PP'er:

- (24) a. ... så jeg omsider kan få at vide, [_{pp} på hvilket ben] jeg skal stå.
 b. "... Man kan i stedet overveje, om man skal fastsætte en dato, [_{pp} efter hvilken] alle skal efterleve reglerne", siger Pia Gjellerup.
 (KorpusDK)
 c. ... emballeringstidspunktet eller det tidspunkt, [_{pp} indtil hvilket] levnedsmidlet er holdbart
 (<https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/1969/13030>)

Ligesom PP'erne i (24) kan *som*-konstruktionen fremrykkes, både i indirekte spørgesætninger og i relativsætninger:

- (25) Fremrykning af *som*-konstruktion
 a. »Niels kan ikke handle, fordi han ikke ved, [**som** hvem] han skal handle«
 (<https://www.jpjselskabet.dk/wp-content/uploads/R%C3%B3lant-Dam-Kunsten-at-v%C3%A5gne-.pdf>)
 b. I 1959 blev institutionen omdannet til et lærlingehjem for piger En gang i 1970erne [sic] blev den atter omdannet, denne gang til ungdomspension [sic], [**som** hvilket] den siden har fungeret.
 (https://www.sa.dk/daisy/arkivskaber_detaljer?a=&b=&c=&d=&e=&f=&g=&h=&ngid=1952251&ngnid=&heid=&henid=&epid=&faid=&meid=&m2rid=&side=1&sort=2&dir=a&gsc=&int=&ep=&es=&ed)

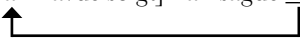
Udover PP'er ser det ud til at NP'er er den eneste konstituenttype der næsten uden videre kan rykke frem i indirekte spørgesætninger og relativsætninger, fx *De spurgte Peter* [_{NP} hvem] *han var stolt af* ____ . Fremrykning af fx AdjP'er og ledsætninger er hhv. marginalt muligt og helt umuligt (Heck

2008: 148-151). Se eksempler på hhv. fremrykning af AdjP'er og ledsætninger i indirekte spørgesætninger nedenfor:

(26) ??De spurgte Peter [_{AdjP} stolt af hvem] han var ____.

(27) *De spurgte Peter [_s hvad han havde solgt] han sagde ____.

Da ledsætninger ikke kan rykke frem i indirekte spørgesætninger og relativsætninger, er det uklart hvorfor *som*-konstruktioner som dem i (25) kan rykke frem. *Som*-konstruktioner skulle ifølge ellipseanalysen være (delvist eliderede) ledsætninger, og burde derfor ikke kunne rykke frem. Men det kan de. Dette tyder på at *som*-konstruktionerne ikke er (delvist eliderede) ledsætninger, og det undergraver konjunktionsanalysen af *som*.

Hvis det kun er NP'er og PP'er der uden videre kan rykke frem i indirekte spørgesætninger og relativsætninger, er det spørgsmålet hvilken af disse to konstituenttyper *som*-konstruktionerne tilhører. Da der ikke er noget der tyder på at de er NP'er, er det mest plausibelt at *som*-konstruktionerne er PP'er. Der er således god basis for at betragte *som* som en præposition i sådanne PP'er.

4.4. Sideordning med ”delt” præpositionsstyrelse

Test IV bygger på sideordningskonstruktioner hvor to præpositioner er sideordnede. De to præpositioner ”deles” om en og samme styrelse (Allan et al. 1995: 384). Se fx:

(28) ... de fysiske, kemiske og biologiske processer, som foregår **i** og **på** Jorden i dag,

(KorpusDK)

Som kan også forekomme i denne slags sideordningskonstruktion, hvorved *som* og en præposition deles om sidstnævntes styrelse:

(29) Schmidt sætter individualiseringen på begreb. **Som** og **med** Nietzsche spørger Schmidt til værdien af vore uddannelses [sic] og dannelsespolitiske værdier.

- (30) Charlie Sheen er det gode menneske fra superuniversitetet som hen ad finansvejen må indse, at man skal tænke **på** og **som** sin gamle far, spillet af Sheens egen papa Martin.

(KorpusDK)

- (31) Inden en GMO eller en kombination af GMO'er markedsføres **som** eller **i** et produkt, skal fabrikanten eller den, der importerer produktet i Fællesskabet, forelægge en anmeldelse

(KorpusDK i CoREST)

Selvom det ud fra disse data er fristende at konkludere at *som* er en præposition, er dataene ikke endegyldigt bevis herfor. Det skyldes at præpositionens styrelse kan deles med en ikke-præposition, fx et verbum: *Vi håber på og forventer et hurtigt svar* (Allan et al. 1995: 384). Men præpositionen kan ikke dele sin styrelse med en underordnende konjunktion hvis styrelsen er NP-format, fx **Helvedet bryder løs når og efter udgivelsen af bogen*. Det går tilbage til at underordnende konjunktioner (fx *når*) ikke kan efterfølges af en NP, hvorimod en præposition kan (se afsnit 2.1. og 2.2.). Da en præposition og *som* netop kan deles om en NP-format præpositionsstyrelse (se (29)-(31)), kan *som* ikke være en underordnende konjunktion i disse tilfælde.

Det er svært at fastholde ellipseanalysen i eksempler som (29)-(31). En sådan analyse siger at sætninger som *Han er lige så stor som jeg* indeholder en delvist elideret ledsætning, og at *som* er en konjunktion som er en del af ledsætningen (se afsnit 2.2). Denne analyse støder på vanskeligheder i eksempler som (29)-(31): Man ville skulle insistere på at konstituenterne *Nietzsche, sin gamle far og et produkt* i disse eksempler i virkeligheden er del af ledsætninger som er undergået delvis ellipse. Den analyse virker temmelig usandsynlig.

4.5. *Substitution af den efterfølgende konstituent*

Det er en kendsgerning at konstituenten efter en konjunktion ikke kan substitueres af en proform. I følgende eksempel er konstituenten efter konjunktionen *da* substitueret med en proform, og det giver et ugrammatisk resultat:

- (32) *Hun snakkede om bogen **da** den blev udgivet, men også om sin nye film **da** dette.

Konstituenten efter en præposition (dvs. dens styrelse) kan derimod godt substitueres med en proform, se (33) (og også fx (13) og (25)). Det samme kan siges om konstituenten efter *som* (34) (bemærk i øvrigt det strandede *som*).

(33) Hun ledte **efter sine nøgler** hele aftenen, men dem gad jeg ikke lede **efter**.

(34) Han karakteriserede det **som at hun havde lojet for ham**, men det karakteriserede jeg det ikke **som**.

Denne test viser ligeledes at *som* bedre kan analyseres som en præposition end som en konjunktion.

Vi har nu fremlagt de fem tests der skal underbygge ideen om at det sammenlignende *som* er en præposition. Bemærk at testene primært er anvendt på eksempler hvor de efterfølgende konstituer er NP'er og sætninger. Vi tillader os forsigtigt at generalisere ved også at betragte *som* som en præposition når det indleder andre konstituenttyper, som fx i (1), her gentaget som (35):

(35) Ole er lige så høj **som** $\left\{ \begin{array}{l} \text{a. } [{}_S \text{ Peter er}]. \\ \text{b. } [{}_{NP} \text{ et palmetræ}]. \\ \text{c. } [{}_{pp} \text{ i 2019}]. \\ \text{d. } [{}_{AdvP} \text{ sidst}]. \\ \text{e. } [{}_{AdjP} \text{ smuk}]. \end{array} \right.$

5. Konsekvenser for Dansk Sprognævns sproglige rådgivning og normering

Hvis vores analyse af det sammenlignende *som* er rigtig, har det i hvert fald tre konsekvenser for den sproglige rådgivning og normering som Dansk Sprognævn står for. Disse tre konsekvenser vil vi gennemgå i dette afsnit.

Først og fremmest må opslagsordet *som* have ordklassebetegnelsen 'præposition' – i tillæg til ordklassebetegnelsen 'konjunktion' i Retskrivningsordbogen (2012) (som udgives af Dansk Sprognævn). Opslagsordet ville da stå optegnet på samme måde som ordene *forudsat*, *førend*, *indtil*, *uagtet* og *undtagen*. Der er dermed ikke tale om at *som* ville få en unik status, og at man ville forbyde sig imod nogen leksikografiske principper om konsistens. Der lader altså ikke til at være noget særlig problematisk ved at *som* også har ordklassebetegnelsen 'præposition'.

For det andet har vores analyse konsekvenser for hvordan man bør rådgive om valget af kasus i sætninger som *Han er lige så stor som mig/jeg* – et klassisk normeringsspørgsmål, som diskuteres i bl.a. Schack (2021). Hvis *som* er en præposition, og det efterfølgende pronomener er dens styrelse, må pronomenerne nødvendigvis skulle stå i oblik form – som alle andre nominale styrelser. Dette er det klare svar, og det har i øvrigt den sidegevinst at rådgivningen bliver mere enkel.

Spørgsmålet er så om det er direkte 'forkert' at bruge nominativ efter *som*. Til det kan man svare at det ikke er mere forkert end at bruge et pronomener i nominativ efter ordet *undtagen*. Jacobsen & Jørgensen (2013 [1988]: 125) skriver: "Det er [...] mest rimeligt at opfatte *undtagen* som en præposition, og altså sætte pronomener bagefter i akkusativ ligesom efter andre præpositioner: [...]. Men man bør dog være tolerant over for andres brug af nominativ." Det virker fornuftigt at følge denne linje – også for *som* + nominativ, i og med at der nu engang er variation i sprogbrugen. *Som* + nominativ er (endnu) så etableret i sprogbrugen at det ikke ville give mening helt at fraråde det.

På tilsvarende vis kan diskussionen her belyse problemstillingen *som* + *hans/sin* + substantiv når *hans/sin* refererer til subjektet, fx *Han er lige så stor som hans/sin bror*. Begge dele er gangbare i moderne dansk ifølge Jacobsen & Jørgensen (2013 [1988]: 542). Men hvis den nominale konstituent efter *som* er en styrelse til præpositionen *som* (og ikke et subjekt i en delvist elideret ledsætning), må anbefalingen være at man skal bruge *sin*, på samme måde som efter andre præpositioner, fx *Han så på sin bror*. E. Hansen & Heltoft (2019 [2011]: 589) nævner desuden sætningen *han er lige så dum som sin søn* som et eksempel på reference til subjektet "inden for én og samme sætning" (E. Hansen & Heltoft 2019 [2011]: 589). I modsætning til *som* + nominativ er *som* + *hans* ikke særlig frekvent i moderne sprogbrug, se Schack (2021), og derfor kan man her tage skridtet videre og anbefale *sin* og direkte fraråde *hans*.

For det tredje har analysen konsekvenser for kommareglerne. I de officielle kommaregler er der mulighed for tilvalg og fravalg af startkomma – dvs. det komma der sættes foran ledsætninger. Vælger man at sætte startkomma, bliver vores analyse af *som* relevant. Retskrivningsordbogen betragter det sammenlignende *som* som en 'sammenligningskonjunktion' (denne term er ikke nærmere defineret). Hvis det sammenlignende *som* indleder en ledsætning, skal kommaet sættes før *som* (§ 50.2):

- (36) Det er nu ikke nær så sjovt, **som** da Lassen var formand.
(Eksemplet er fra § 50.2 i Retskrivningsordbogen).

Denne regel gælder også for tilfælde som følgende eksempler fra Sprog­nævnets interne avis­korpus, **Korp**. I eksemplerne (fra landsdækkende avi­ser) er kommaerne efter *som* sat forkert.

- (37) Selv ser Primdahl det **som**, at han har hjulpet med at tegne et kort op:
[...]⁹
(Weekendavisen 2021.24.09)

- (38) »Noget så fundamentalt **som**, hvordan man vil klæde sig på, bliver lige pludselig gjort til et politisk spørgsmål. [...]«
(Berlingske, 2018.07.03)

Vi kan ikke vide hvorfor folk har sat komma som de har gjort. Kommaerne i (37) og (38) kan fx være udløst af en slags automatreaktion: Der skal typisk være komma foran konjunktionen *at* og *hv*-ord som *hvordan*. En anden mulig forklaring findes i Retskrivningsordbogens § 50.1:

”Når en præposition eller et ord eller en ordforbindelse der bruges som præposition, hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning, sættes kommaet foran præpositionen:”

Retskrivningsordbogen giver bl.a. følgende eksempler i denne paragraf (typografien er bibeholdt her):

- (39) *Kortet åbnes, ved at man afriver randen. (Men: Han er ikke tryk ved, at de beholder hans pas).*

Det er ikke helt utænkeligt at de sprogbrugere der sætter komma som i (37) og (38), følger intuitionen i § 50.1: *Som* hører **ikke** nøje sammen med ledsætningen – parallelt med eksemplet i parentes i (39). Hvis det er rigtigt, vil kommateringen følge en paragraf som **allerede** findes i

9 Det er værd at bemærke at der findes et præskriptivt forbud mod *som at*, men dette forbud ser ud til kun at gælde det relative *som* (Jacobsen & Jørgensen 2013 [1988]: 84).

Retskrivningsordbogen. Vores analyse vil derfor ikke betyde at der kommer flere retskrivningsregler – tværtimod: Indholdet i § 50.2 (som handler om kommatering i forbindelse med *som* og *end*) bliver reduceret.

Disse ændringer betyder dog at det bliver sværere at sætte komma: Man vil ikke længere automatisk kunne sætte komma foran *som*. Man skal hver gang overveje om *som* ”hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning” – som i eksemplerne (37) og (38) (hvor vi efter en sådan overvejelse vil være tilbøjelige til at sætte kommaet som det er gjort: efter *som*). Men denne komplikation lever man allerede med i § 50.1 og i § 50.3: Man skal ikke automatisk sætte komma foran ledsætningen når der er en præposition eller et adverbial umiddelbart før.

Det normstridige komma efter *som* er i øvrigt ganske frekvent, tyder det på. En søgning på *samme som at* (hvor *at* er en konjunktion) i de landsdækkende aviser i Korp, viser at kommafejlen er ret udbredt: Der er 553 eksempler på *samme som, at* – mens der er 406 eksempler på *samme, som at* (dubletter fraregnet). Kommaet bliver altså sat mere forkert end rigtigt i sætninger som *Det er ikke det samme som at man undgår problemet*. Der er således en del vaklen i sprogbrugen, selv blandt dem man plejer at kalde for gode og sikre sprogbrugere. Da normeringen i Dansk Sprognævn i en vis grad er styret af sprogbrugen blandt gode og sikre sprogbrugere, vil man følge et allerede fastlagt princip hvis man giver mulighed for at sætte komma efter det sammenlignende *som*. Overordnet set er der imidlertid både fordele og ulemper ved de nævnte kommaregelændringer.

Alt i alt ville vores analyse altså medføre 1) at *som* tillige får ordklassebetegnelsen ’præposition’ i Retskrivningsordbogen (og andre steder), 2) at oblik form og *sin* anbefales i sammenligningskonstruktioner med *som*, og 3) at kommareglerne ændres så der ikke længere automatisk sættes komma før det sammenlignende *som*. Alt dette gør op med fasttømrede traditioner, både mht. opfattelsen af *som* som konjunktion og de anbefalinger som tager udgangspunkt i denne opfattelse.

6. Sammenfatning

I denne artikel har vi argumenteret for at det sammenlignende *som* er en præposition, eller i det mindste at det bruges præpositionelt. Med særligt fokus på hvilke konstituenttyper præpositioner og underordnende konjunktioner kan indlede, gennemgik vi litteraturen om disse ordklasser og opstillede vores definitioner af dem (afsnit 2). Derefter viste vi at det umiddelbart er plausibelt at *som* er en præposition fordi det uden større

betydningsforskel kan erstatte (andre) præpositioner (afsnit 3). Herefter gennemgik vi fem tests der skal underbygge ideen om at *som* er en præposition (afsnit 4). Endelig viste vi hvilke konsekvenser vores analyse har for Sprognævnets sproglige rådgivning og normering (afsnit 5).

Om forfatterne

Michael Nguyen, ph.d., forsker, Dansk Sprognævn.

Anna Sofie Hartling, ph.d., forsker, Dansk Sprognævn.

Litteratur

- Abels, K. (2003): *Successive cyclicity, anti-locality, and adposition stranding*. Storrs, CT: University of Connecticut, ph.d.-afhandling.
- Allan, R., P. Holmes & T. Lunds-kær-Nielsen (1995): *Danish: A comprehensive grammar*. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Becker-Christensen, C. (2010): *Dansk syntaks*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Bowers, J. (1993): The syntax of predication. *Linguistic Inquiry* 24(4), 591-656.
- Brøndal, V. (1928): *Ordklasserne: partes orationis*. København: Gad.
- Christensen, L.H. & R.Z. Christensen (2019 [2005]): *Dansk grammatik*. 4. udg. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Dahl, B.T. (1884): *Bidrag til dansk Sætningslære*. København: J. H. Schubothe. *Den Danske Ordbog* = <https://ordnet.dk/ddo/>
- Diderichsen, P. (1976) [1946]: *Elementær dansk grammatik*. 3. udg. København: Gyldendal.
- Eide, K.M. & T.A. Åfarli (1999): The syntactic disguises of the predication operator. *Studia Linguistica* 53(2), 155-181. DOI: 10.1111/1467-9582.00043.
- Emonds, J.E. (1985): *A unified theory of syntactic categories*. Dordrecht & Cincinnati: Foris. DOI: 10.1515/9783110808513.
- Erben, J. (1972): *Deutsche Grammatik: Ein Abriss*. München: Max Hueber.
- Hansen, Aa. (1967): *Moderne dansk III*. København: Grafisk Forlag.
- Hansen, E. (1983): Det pleonastiske at. *Danske studier* 78, 61-80.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2019 [2011]): *Grammatik over det danske sprog*. 2. udg. Århus: Syddansk Universitetsforlag.
- Heck, F. (2008): *On pied-piping: Wh-movement and beyond*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. DOI:10.1515/9783110211467.

- Heltoft, L. (1986): Topologi og syntaks. En revision af Paul Diderichsens sætningsskema. *NyS* 16-17, 105-130. DOI: 10.7146/nys.v16i16-17.13345.
- Herslund, M. (1984): Particles, prefixes and preposition stranding. *NyS* 14, 34-71. DOI: 10.7146/nys.v14i14.13331.
- Holsting, A. (2011): *Als og wie* – en udfordring for den syntaktiske analyse. *RASK – International journal of language and communication* 31, 89-118.
- Jacobsen, H.G. & P.S. Jørgensen (2013) [1988]: *Håndbog i nudansk*. Letland: Ordbogen A/S.
- Jacobsen, H.G. & P. Skyum-Nielsen (1996): *Dansk sprog: En grundbog*. Aarhus: Det Schönbergiske Forlag.
- Jørgensen, H. (1990): On some mysterious conjunctions in Danish and their syntactic features. *Skandinavisk Företak* 4, 284-298.
- Kristensen, S.A. (2015): Infinitte ledsætninger. I: 15. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog (MUDS)*. I.S. Hansen & T.T. Hougaard (red.). Aarhus: Aarhus Universitet, 197-216.
- Mikkelsen, K.M. (1975) [1911]: *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg. Håndbog for viderekomne og lærere*. København: Lehmann & Stages Forlag.
- Nguyen, M. (2021): Hvornår er præpositionsstranding i dansk umuligt? *Ny forskning i grammatik* 28, 121-140. <https://doi.org/10.7146/nfg.vi28.128787>.
- Nguyen, M. & A.S. Hartling (2022): Konjunktion eller præposition? Om nogle ledsætningsinitiale elementers ordklasse. *Ny forskning i grammatik* 29, 139-155. DOI: 10.7146/nfg.vi29.132905.
- Nyvad, A.M. (2016): Multiple complementizers in Modern Danish and Middle English. I: Let us have articles betwixt us – *Papers in historical and comparative linguistics in honour of Johanna L. Wood*. S. Vikner, H. Jørgensen & E. van Gelderen (red.). Aarhus: Aarhus Universitet, 361-378.
- Petersen, K.T. (2009): Som subjunktion så præposition – en reklassificering af *som*. I: 12. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog (MUDS)*. I.S. Hansen & P. Widell (red.). Aarhus: Aarhus Universitet, 233-246.
- Quirk, R. S. Greenbaum, G. Leech & J. Svartvik (1985): *A comprehensive grammar of the English language*. New York: Longman.
- Rehling, E. (1965): *Skriftlig form. Fremstillingens vanskeligheder*. København: J. H. Schultz Forlag.
- Retskrivningsordbogen* (2012), 4. udg.: A.Å. Jervelund, J. Schack, J.N. Jensen & M.H. Andersen (red.). København: Alinea.

- Ross, J.R. (1967): *Constraints on variables in syntax*. Cambridge: MIT, ph.d.-afhandling.
- Schack, J. (2013): Dig og mig og vi to. Synspunkter på kasus i moderne dansk. *NyS* 45, 48-72. DOI: 10.7146/nys.v45i45.16904.
- Schack, J. (2021): Bedre end sit rygte. *Nyt fra Sprognævnet*(2), 11-15.
- Therkelsen, R. (1999): Betydningsforskellen mellem *der*- og *som*-relativsætninger. *Ny forskning i grammatik* 6, 309-332. DOI: 10.7146/nfg.v7i6.24007.
- Togebj, O. (2003): *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.
- Vikner, S. (1991): Relative *der* and other C⁰ elements in Danish. *Lingua* 84(2), 109-136. DOI: 10.1016/0024-3841(91)90067-F.
- Vikner, S. & K.R. Ehlers (2017): *Sin, hendes* og KorpusDK. *Ny forskning i grammatik* 24, 175-194.
- Waterman, J.T. (1972): The occurrence of “als” as a preposition. *Monatshefte* 64(2), 132-135. DOI: 10.1002/j.1551-8833.1972.tb02647.x.
- Wiwel, H.G. (1901): *Synspunkter for Dansk Sproglære*. København: Det nordiske Forlag Ernst Bojesen.

Kilder af naturligt forekommende data

Korp (Sprognævnets interne skriftsprogskorpus)

KorpusDK = <https://ordnet.dk/korpusdk>.

KorpusDK i CoREST

<https://www.jpjselskabet.dk/wp-content/uploads/R%C3%B3lant-Dam-Kunsten-at-v%C3%A5gne-.pdf> (lokaliseret 21.12.2022)

<https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/1969/13030> (lokaliseret 22.12.2022)

https://www.sa.dk/daisy/arkivskaber_detaljer?a=&b=&c=&d=&e=&f=&g=&h=&ngid=1952251&ngnid=&heid=&henid=&epid=&faid=&meid=&m2rid=&side=1&sort=2&dir=a&gsc=&int=&ep=&cs=&ed (lokaliseret 21.12.2022)